

**O'QUVCHILARNING KASB TANLASHIDA OTA-
ONALARNING O'RNI VA VAZIFASI HAQIDA
PSIXOLOGIK TAVSIYA**

Sabirova Xurshida Nurullayevna

Surxondaryo viloyati Muzrabot tumani 14-maktab psixologi

***Annotatsiya:** Farzandi kasb tanlashida ota-onaning o'rni, vazifasi haqida hamda farzandi o'smirlilik davridagi ota-onalarga tavsiyalar ushbu maqolada keltirib o'tilgan.*

***Kalit so'zlar:** O'smir, kasb, kasb tanlash, ota-ona ma'suliyati, hamkorlikda kasb tanlash bosqichlari.*

Ayni kunlarda farzandi bitiruvchi sinfda yoki kollej, akademik liseylarning oxirgi bosqichida o'qiyotgan ota-onalarning tashvishi ortgan. Farzand kasbni o'zi tanlagani ma'qulmikan? Xato qilib qo'ymasmikan? Men uni majburlashim to'g'rimi? Xullas, shunday savollardan boshi qotgan ota-onalar uchun quyidagi maslahatlarimiz yordam beradi degan umiddamiz. Ota-onalar bolaga kasb tanlashda yordam berishlari mumkin, biroq uning o'rniga tanlab berishlari kerak emas. Ilgari bolalar 11-sinfni bitirguncha kasb borasida bir to'xtamga kelsalar bo'ldi edi. 15 yashar bola bilan 17 yasharning fikrlashi o'rtasida farq bor, albatta. Hozir bolalarimiz ertaroq kasb tanlashlari kerak ekan, bu o'rinda ota-onalarning ishtiroki ko'proq bo'ladi, albatta. Ammo bu ishtirok bosim yoki tazyiq emas, maslahat, muhokama va yo'naltiruv tarzida bo'lmog'i kerak. Xato qiladi, deb qo'rqmang. Xato ham kerak, dars bo'ladi. Hali yosh-ku, xatoni to'g'irlashga vaqti bo'ladi. Eng

yomoni, har kuni o'zi istamagan ishni qilish. Bundan bola na moddiy manfaat, na ma'naviy huzur oladi. Shuning uchun unga yordam bering, xolos. Kasb tanlashdagi ishtirok va mas'uliyat ota-ona hamda farzand o'rtasida 60/40, uzog'i 50/50 nisbatda taqsimlanishi kerak. Albatta, ko'proq mas'uliyat va istak bola tomonida bo'ladi. Bolaning to'g'ri kasb tanlashi ota-onasi bilan o'rtada ishonch, oilaviy muhit barqaror bo'lgan sharoitdagina amalga oshadi. Masalani yechimi tomon 7 qadam loyihasini taklif qilmoqchiman. Demak, ota-onaning vazifasi bolaga tayyor qarorni berish emas, uning o'zi qaror qabul qilishiga yordam berish, buni qanday amalga oshirish mumkin?

1-bosqich. Kasblar ro'yxati va xarakteristikasini bir qog'ozga yozib chiqing. Inson kasb tanlar ekan, nafaqat tirikchilik vositasini, balki hayot tarzi va ijtimoiy muhitni ham tanlaydi. Bola bo'lajak kasbi qaysi talablarga javob berishi kerakligi ustida bosh qotirsin (ko'p pul keltirsinmi, tezroq mansab pillapoyalarida ilgarilash imkoni bo'lsinmi, kasbi elga tanitsinmi va h.k). Bu kelajakdagi maqsadlarni aniqlashga yordam beradi.

2-bosqich. Qanday kasblar bor? Qaysi kasb egasi nima ish qiladi, degan savollarga javob izlang. Biz, masalan, shifokor, o'qituvchi, jurnalist, novvoy kabi keng tarqalganlarini bilamiz. Lekin tor ixtisosliklar borki, ularga doim talab mavjud: olaylik, mashina quruvchilari, mikrobiologlar, nanomuhandislar va hokazo. Shular haqida ham qiziqib ko'ring.

3-bosqich. Axborot to'plang! Farzandingiz bilan birgalikda mehnat bozori haqida ma'lumot yig'ing. Bunda sizga turli ma'lumotnomalar, ishga taklif e'lonlari yozilgan davriy nashrlar va internet saytlari yordam beradi. Kasblarning istiqbolini ham o'ylang: bugun kerak bo'lgan sohaga 10 yildan so'ng talab tushib ketishi mumkin. Shuni ham hisobga oling.

4-bosqich. Gapdan ishga o'ting. Quruq suhbatlar bilan cheklanib qolish yaramaydi. Bilamizki, o'smirlar ota-onasining fikriga doim ham

qo`shilaverishmaydi. Bunda ularning o`zi orttirgan tajriba ko`proq foyda beradi. Agar bolani ma`lum yo`nalish qiziqtirgan bo`lsa, biror to`garakda, korxonada ma`lum muddat shu kasb bilan shug`ullanishiga imkon yaratib bering: mayli, mashina tuzatib ko`rsin, biznes-reja tuzsin va hokazo.

5-bosqich. Bolani kasb tanlash testlaridan o`tkazing. Hozir maktablarda bunday testlar o`tkaziladi, unda bolaning u yoki bu kasbga layoqati, qobiliyati va fikrlash tarzi tekshirib ko`riladi. Agar bunday testlash o`tkazilmagan bo`lsa, internet yordamga keladi. Ular farzandingizning ichki salohiyatini to`g`ri baholashga yordam beradi.

6-bosqich. Ta`lim muassasasiga ekskursiya uyushtiring. Hozirda o`rta maxsus, kasb-hunar ta`limi markazi hamda Oliy ta`lim vazirligi tomonidan turli o`quv yurtlarida ochiq eshiklar kunlari o`tkaziladi. Farzandingizni shu tadbirlarga olib boring. Uning o`zi hal qilsin, bu o`quv yurtida o`qishni istaydimi yoki yo`q.

7-bosqich. Muqobil variantlarni muhokama qiling. Bu institutga kira olmasa, nima bo`ladi? Yoki shartnoma asosida kirsa-yu, mablag` topilmasa-chi? Shunday vaziyatlar uchun qo`shimcha variantingiz bo`lishi kerak. Masalan, keyingi yil harakat qilar, ungacha biror hunar o`rganib turar. Balki aynan shu hunar bolangizning kelajagiga aylanar.

Nima bo`lganda ham, kasb tanlash masalasini shundoq tashlab qo`ymang. Bu ota-onalarning eng katta xatosi. Faqat pul topish, oilaviy an`analar asosida kasb tanlash yoki ishsiz qolmaslik uchun qaerdadir shunchaki ishlab turish haqida esa umuman unuting, siz ham, farzandingiz ham! Bu echim emas, kelajakdagi muammolarning asosidir. Biz nafaqat moliyaviy, balki ma`naviy jihatdan ham foyda keltiradigan kasbni topishga qiynalamiz va ko`pincha bu borada muvaffaqiyatga erisha olmaymiz. Ish moddiy farovonlik va hissiy mamnunlik keltirishi kerak. Qanday qilib bu ikki tomonni birlashtirib, orzu qilingan baxtga erishish mumkin? Bolalikda kelajakdagi kasb haqida o`ylashadi. Ba`zilar uchun ma`lum bir sohaga

olib boradigan yo'l muayyan qiyinchiliklarsiz kechadi, ayrimlar uchun esa aksincha. Ko'pchilik ota-onalar bolalarining xohish-istaklarini hisobga olmagan holda kasbga yo'naltirishga urinadi va shu bilan o'z farzandlarining hayotiga jiddiy zarar yetkazadi. Bolaga zarar bermasdan, unga kasb tanlashda to'g'ri qaror qabul qilishga, kuchli tomonlarini namoyish etishga, tanlagan sohasida yutuqlarga erishishga va o'z xohishiga ko'ra ishlashga undaydigan usullarni topish mumkin? Buning uchun maxsus psixologik texnikalar mavjud. Bolaga tabiat tomonidan berilgan qobiliyatni aniqlash uchun unga turli xil faoliyat turlarida o'zini sinab ko'rish imkoniyatini berish kerak. Yaxshiyamki, bugungi kunda bolani band qiladigan narsalar bor – musiqa, raqs, qo'shiq, rasm, sport, modellashtirish va boshqalar. Ushbu yo'nalishlarda faoliyat yuritadigan to'garaklarga birma-bir yuboring, bolangizni o'zi kerakli yo'lni topib oladi. Ota-onasining o'z ishidan azob chekayotganini ko'rib, bola o'zining eng yaxshi ko'rgan kasbini tanlash uchun qiynalishi mumkin. Hamma narsadan norozi bo'lgan kattalar misolida bola mehnat og'ir va pul topish qiyin deb o'ylaydi. Nima bo'lishidan qat'i nazar, unga chidash kerakligini tushuntiring. Ular pulga qo'shimcha ravishda ishingiz zavq bag'ishlashini ko'rsalar, o'zi uchun qiziqarli va qulay kasbni izlaydilar. Kasb tanlashdagi asosiy jihatlar Bolaning qiziqishlari inobatga olish shart. 15 yoshga etgan bolaning qiziqishu qobiliyatlari ancha namoyon bo'lib qoladi. Ana shu qiziqishlarni rag'batlantirish, iste'dodini rivojlantirib borish kerak. Kasb bolaning xususiyatlari, qobiliyatiga mos bo'lishi kerak. Masalan, adabiyotdan yaxshi o'qisa, undan fizik chiqmasligi mumkin, sportda ko'rsatkichlari yuqori bo'lsa, inshoni yaxshi yoza olmas.

Xullas, bolaning kuchli taraflariga e'tibor berish lozim. Albatta, uni ham, buni ham eplaydiganlar uchraydi, ammo doim emas. Tanlanajak kasbga mehnat bozorida talabning mavjudligi (yuqoriligi). Odamlar faqat qobiliyatlarini o'stirish uchun emas, pul topish uchun ham ishlashadi. Demak, qaysi kasbga odamlar qancha pul berishga tayyor, shuni tahlil qiling. Oilaning moddiy ahvoli. Masalan, siz yashaydigan viloyatda ma'lum kasbga tayyorlaydigan o'quv yurti yo'q, buning

uchun bolani katta shaharga jo`natish darkor. Yoki bolaning qobiliyat va layoqati hisobga olgan holda boshqa kasblarni ham ko`z ostingizga olib qo`ying.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YHATI

1. O'zbekiston Respublikasi Tashxis markazi "O'quvchilarni kasb-hunarga yo'naltirish" o'quv qo'llanmasi
2. Toshimov R. G'oziev Ye. G'. "Zamonaviy individual va guruh psixologiya". Toshkent, "Universitet" 1999y.
3. Ye.G'oziev, SH.V.Azizova "Tashkiliy psixologiya" Toshkent-1999y.
4. M.Rajabov "Eksperimental psixologiya metodlari to'plami".
5. M.G.Davletshin . Yosh davrlari va pedagogik psixologiya. T.2004
6. V.Karimova. Oila psixologiyasi.T.2007
7. www.Expert.psychology.ru